

ULUSLARARASI T CARET TEOR LER ve PAUL R.KRUGMAN'IN KATKILARI

Esra YÜKSEL¹, Ercan SARIDO AN²

¹Marmara Üniversitesi, . .B.F, ktisat Bölümü, Yardımcı Doçent Dr.

²Marmara Üniversitesi, . .B.F, ktisat Bölümü, Ö retim Görevlisi Dr.

INTERNATIONAL TRADE THEORIES AND THE CONTRIBUTIONS OF PAUL R. KRUGMAN

Abstract: *International trade theories try to explain that free international trade provides increasing welfare for countries under given conditions. International trade theories are transformed and developed by differentiating conditions of natural and acquired endowments of countries by time. Main aim of this study is to investigate contribution of Krugman by comparing literature on international trade theories. In addition to traditional international trade theories, Krugman states that international trade can occur and can be profitable among countries whose technology, production cost and preferences are similar. Krugman emphasizes that monopolistic competition and product differentiation can contribute international trade. Free international trade expands markets for the firms and countries, in this way, expanding markets increases production scale of firms leading to decreasing costs. Main result of study is that Krugman contributes international trade theory by developing models indicating increasing gains for countries from international trade and by explaining differentiating dynamics of international trade.*

Keywords: *International Trade Theories, Paul Krugman, Gains From International Trade.*

I. G R

Dünya ölçe inde farklı özelliklere sahip çok sayıda ülke ve sayılamayacak çe itte mal olması, tek bir teoriyle, tüm bu karma ik yapıdaki ticareti açıklamanın mümkün olmadığını göstermektedir. Bu durum, aslında birbirini tamamlayan uluslararası ticaret teorilerine bakıldığında anlaşılmaktadır. 1970'lerin ortasına kadar, uluslararası ticaretin temelinde ya arz cephesindeki teknoloji ve maliyet farklılıkları ya da talep cephesindeki tercih benzerlikleri ve farklılıkları rol almıştır. Ricardo'nun verimlilik farkları, Heckscher-Ohlin'in faktör donanım farkları, bu anlamda, uluslararası ticaretin temelinde yer alan bazı teorilerdir. Genel olarak bu teorilerin farklı faktör donanımına sahip olan, gelişmiş sanayi ülkeleri ile az gelişmiş tarım ve hammadde ülkeleri arasındaki endüstriler-arası ticareti anlamak bakımından önemli rol oynamaktadırlar. Ancak günümüzde, uluslararası ticaretin

ULUSLARARASI T CARET TEOR LER ve PAUL R.KRUGMAN'IN KATKILARI

Özet: *Uluslararası ticaret teorileri, uluslararası serbest ticaretin, belirli koşullar altında, ülkeler için önemli refah artırları sağlayacağına ortaya koymaya çalışmaktadır. Geliştirilen teoriler, ülkelerin doğal ve kazanılmış üstünlüklerindeki dinamizmine bağlı olarak değişim göstermekte ve gelişmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, Krugman'ın uluslararası ticaret teorilerine yaptığı katkıyı, uluslararası ticaret literatürünü karıştırmalı olarak inceleyerek ortaya koymaktır. Krugman'ın görüşleri, geleneksel uluslararası ticaret teorilerinden farklı olarak, ülkelerin benzer teknoloji, üretim maliyeti ve benzer tercihleri olsa bile uluslararası ticaretin yapılabileceği ve serbest ticaretin ülkelere kazançlar sağlayacağı yönündedir. Krugman, tekelleri rekabet piyasaları ve ürün farklılaştırmasının, uluslararası ticarete katkı yaptığını vurgulamıştır. Uluslararası serbest ticaretin firmalar ve ülkeler için pazarları genişlettiğini, genişleyen pazarların ise firmaların üretim ölçeğini artırarak maliyetlerinin düşmesine imkan verdiğini belirtmiştir. Çalışmanın temel sonucu, Krugman'ın, uluslararası ticaretin günümüzde ülkeler için kazançları devam ettireceğini açıklayarak, uluslararası ticaretin değişim yapısının anlaşılmasına önemli katkı yaptığını ortaya koymasındır.*

Anahtar Kelimeler: *Uluslararası Ticaret Teorileri, Paul Krugman, Dış Ticaretten Kazançlar.*

büyük bir kısmı benzer teknoloji, tercih ve maliyet yapılarına sahip gelişmiş ülkeler arasında yapılmaktadır. Karıştırmalı üstünlük dayalı teoriler, ticaretin bu yeni biçimini açıklamakta yetersiz kalmıştır. Benzer faktör donanımına sahip olan, gelişmiş sanayi ülkeleri arasındaki, farklılaştırılmış mal ticareti ve ölçek ekonomilerinden kaynaklanan maliyet avantajlarına dayalı endüstri-içi ticareti anlamaya gerektirir ortaya çıkmıştır. 1970'lerin ortasında Paul Krugman'ın çalışmaları ile uluslararası ticaret teorileri, yeni bir aşamaya geçmiştir ve önemli katkılar sağlamıştır. Krugman'ın [1-4] uluslararası ticaretin bugünkü yapısının anlaşılması üzerine geliştirdiği modeller ve iktisadi coğrafyanın ekillenmesi üzerine yaptığı çalışmaları [5] bu alanda yeni bir çığır açmıştır. Krugman'a, uluslararası ticaret teorileri ve iktisadi coğrafyanın ekillenmesi üzerine yaptığı bu çalışmaları sebebiyle 2008 yılı Nobel iktisat ödülü verilmiştir.

Bu ba lamda, çalı manın birinci kısmında, uluslararası ticaret teorileri kar ıla tırmalı olarak incelenecektir. Çalı manın ikinci kısmında,, Krugman'ın uluslararası ticaret teorisine katkıları ba ta olmak üzere iktisat bilimine olan katkıları ele alınmaktadır. Sonuç bölümünde ise, Krugman'ın özellikle uluslararası ticaret teorisine yaptı ı katkının önemi ortaya konulmaktadır.

II. ULUSLARARASI T CARET TEOR LER

Uluslararası ticaret teorisi, Klasik ktisat Okulu'nun ya da Klasik Liberalizmin kurucusu olarak kabul edilen, Adam Smith'in [6] "Ulusların Zenginli i" adlı çalı masına dayanmaktadır. Klasik Liberalizmin, uluslararası ticaret teorisine de yön veren temel özellikleri, kısaca, bireylerin ekonomik çıkarlarına göre hareket edecekleri "homo-economicus" yani "iktisadi insan" varsayımı, devletin ki ilerini bireysel davranı larına müdahale etmemesini öngören "laissez faire, laissez passer" yani "bırakınız yapınlar-bırakınız geçsinler" varsayımı ve ekonomik hayatı düzenleyen "invisible hand" yani "görünmez el" in, ba ka bir deyi le fiyat mekanizmasının oldu u varsayımlarıdır.

Smith, yukarıda ana noktaları çizilen temel varsayımlardan hareketle, Ulusların Zenginli i adlı eserinde, serbest dı ticaretin ve uluslararası uzmanla manın yararlarını göstermi tir. "Mutlak Üstünlükler Teorisi" (Theory of Absolute Advantages) ne göre, homojen emek maliyeti varsayımı altında, ülkeler hangi malı mutlak olarak daha dü ük maliyetle üretiyorsa o malın üretiminde uzmanla ıp, yüksek maliyetle üretti i malı ithal etmelidirler. Smith'in Mutlak Üstünlükler Teorisi, aynı ülkenin mutlak olarak birden fazla malı daha dü ük maliyetle üretmesi durumunda, serbest dı ticaretin nasıl gerçekleşe ece ini açıklamakta yetersiz kalmı tir. Bu nedenle, gerek bu açı ı kapatması, gerekse daha sonraki teorilerin geli tirilmesine katkısı bakımından, uluslararası ticaret teorisinin gerçek temelini David Ricardo' nun [7] "Kar ıla tırmalı Üstünlükler Teorisi"'nin (Theory of Comparative Advantages) olu turdu u kabul edilmektedir. Buna göre söz konusu teori, bir ülkenin, di er ülkeden, birden fazla malın üretiminde daha verimli olması halinde, hangi malın üretimini görel olarak daha dü ük maliyetle gerçekle tiriyeorsa o malda uzmanla ması gerekti ini belirtmi tir. Uluslararası ticaretin temelini kar ıla tırmalı maliyet avantajlarına ba layan Ricardo, bu biçimde uzmanla manın, dı ticareti ve büyümeyi olumlu etkileyece ini ileri sürmü tür.

Klasik Teori'den sonra, Neo-Klasik iktisatçılar, Ricardo'nun Kar ıla tırmalı Üstünlükler Teorisi'nin varsayımlarından hareketle, bazı önemli aksaklıklarını giderecek açılımlar sa lamı lardır. Bu ba lamda, maliyet ve fiyat gibi kavramları sadece arz ko ullarından hareketle ele alan ve bir arz teorisi niteli i ta ryan Ricardo'nun teorisini ele tiren Klasik iktisatçı, John Stuart Mill [8] dı ticarete talep ko ullarına yer

vermi tir. Mill' in "Kar ılıklı Talep Kanunu" (law of reciprocal demand) na göre, bir ülkenin, di erinin malına kar ı talebinin iddetinin derecesi bilinirse, dı ticaret hadlerinin belirlenmesi o derece mümkün olur. ngiliz iktisatçı Alfred Marshall [9], Mill'in açıklamakta yetersiz kaldı ı, arz ve talebin dı ticaret hadlerinin belirlenmesindeki etkileri konusuna, teklif e rileri yardımcıyla netlik kazandırmı tir.

Klasik Teori'nin, emek-de er teorisini ve homojen emek varsayımlarını ele tiren Gottfried Haberler [10] ise, emek maliyeti dı nda sermaye, do al kaynaklar, giri imcilik faktörlerini de içeren fırsat maliyeti kavramını geli tirmi tir. Böylece fırsat maliyetleri ile kar ıla tırmalı üstünlüklerin belirlenebilece ini ileri sürerek Ricardo'nun modeline daha açıklayıcı bir nitelik kazandırmı tir.

Klasik Teori'nin uluslararası ticareti açıklamakta eksik kaldı ı bir di er önemli nokta, kar ıla tırmalı üstünlükleri, emek verimliliklerindeki farklılıklara ba lamasına ra men, uluslararası emek verimlilikleri farklılıklarını yaratan nedenler üzerinde yeterince durmamasıdır. Kar ıla tırmalı Üstünlükler'in söz konusu eksikli ini, E.Heckscher [11] ve B.Ohlin [12] in geli tirdikleri "Faktör Donanımı Teorisi" kapatmı tir. Faktör Donanımı Teorisi ya da yaygın olarak kabul gören adıyla Heckscher-Ohlin Teorisi, bir ülkenin bir malın üretiminde maliyet üstünlü ünü belirleyen unsurun ülkenin sahip oldu u faktör donanımı oldu unu iddia etmi tir. Buna göre bir ülke hangi üretim faktörüne zengin olarak sahipse, o faktörü daha yo un bir biçimde kullanan mallarda kar ıla tırmalı üstünlük elde eder; ba ka bir deyi le, o malları daha ucuza üretir, bu nedenle söz konusu alanlarda uzmanla malıdır.

Heckscher-Ohlin Teorisi'nden üç farklı teori ortaya çıkmı tir. İki, ülkeler arasında faktör fiyatları arasındaki farkın kapanaca nı ileri süren "Faktör Fiyatlarının E itlenmesi Teorisi'dir. Bu teoriye göre, ülkelerarası faktör fiyatları e itlenmesini sa layan, ülkelerarası faktör hareketleri de il, serbest ticarettir. Uluslararası uzmanla maya dayalı serbest dı ticaret sayesinde, ülkeler, bol miktarda sahip oldukları faktörlerin yo un olarak kullanıldı ı alanlarda üretimlerini artıracaklarından, bu faktörlerin fiyatları yükselecek, buna kar ılıklı, kıt faktöre olan talep dü ece inden fiyatı da dü ecektir. Heckscher-Ohlin Teorisi'nden türeyen di er bir yakla ım, "Stolper-Samuelson [13] " teorisidir. Bu teori, Klasik dı ticaret teorisinin, serbest dı ticaretin tüm ülkenin yararına oldu u, korumacılı ın ise tüm ülkelerin zararına oldu u görü ünü ele tirmi tir. Ülkelerin faktör yo unluklarının ve dı ticaret politikalarının, gelir da ılımı ve ülkenin refahı üzerinde etkili olaca nı ileri sürmü tür. Buna göre, serbest dı ticaret, bir ülkedeki bol faktör sahiplerinin yararına iken, korumacılık kıt faktör sahiplerinin yararına sonuçlar do urmaktadır. Heckscher-Ohlin Teorisi'nden türeyen son yakla ım ise Rybczynski [14] nin ortaya

koydu u teoridir. Rybczynski Teorisi'ne göre, bir faktörün arzı artarsa, onu yo un olarak kullanan malın üretimi geni ler, di er malın üretimi daralır.

Heckscher-Ohlin Teorisi, analitik yönden son derece tutarlı kabul edilmekle birlikte, bir malın faktör donanımını belirlemenin güçlü ü nedeniyle uzun yıllar test edilememi tir. Teorinin ilk defa ampirik açıdan test edilmesi, Harvard Üniversitesi profesörü Wassily Leontief'in [15] girdi-çıktı tablosu olarak bilinen kantitatif tekni i sayesinde yapılmı tir. Leontief, Amerikan ekonomisinin 1947 yılı dı ticaret verilerini, bu teknikle de erlendirmi ve Heckscher-Ohlin Teorisi'nin sonuçlarıyla tamamen çeli en bulgular ortaya koymu tur. Büyük yankı uyandıran ve literatüre "Leontief Paradoksu" olarak geçen söz konusu çeli ki, sermaye yo un mal ihraç etmesi gereken Amerikan ekonomisinin, emek yo un mal ihraç etmesi, buna kar lık sermaye yo un mal ithal etmesi bulgusundan kaynaklanmaktadır. Leontief bu çeli kiyi, Amerikan i çilerinin, dünyanın di er ülkelerindeki i çilere göre daha yüksek nitelik ve üstünlüklere sahip oldu u tezi ile açıklamaktadır. Leontief'e göre, bir Amerikan i çisi, üç yabancı i çiyeye de erdir. Böyle bakıldı nda, aslında Amerikan ekonomisi, emek zengini bir ülkedir, bu nedenle uluslararası uzmanla maya, nitelikli emek gerektiren yüksek teknoloji ürünleri ihraç ederek katılmaktadır.

Leontief'in tezine, daha çok yöntemle ilgili ele tiriler gelmi olmakla birlikte, ardından gelen tartı maların ortak noktası, Heckscher-Ohlin Teorisi'nin daha çok vasıfsız emek zengini az geli mi ülkeler ile sermaye zengini geli mi ülkeler arasındaki ticareti, ba ka bir deyi le, endüstriler-arası ticareti açıklamakta ba arılı oldu u eklindedir. Bu açıklamalardan sonra, 1960'lı yıllarla birlikte, sermaye zengini, geli mi ülkeler arasındaki ticaretin, ba ka bir deyi le, endüstri-içi ticaretin giderek artması, yeni uluslararası ticaret teorilerinin do masına zemin hazırlamı tir.

Yeni uluslararası ticaret teorileri, farklı yapı ve büyüklükteki ülkeler ve farklı nitelikteki mallar arasındaki ticaretin nedenlerini ortaya koyması bakımından, bu alanda önemli ilerlemeler kaydetmi tir. Keasing [16,17] ve Kenen'nin [18] "Nitelikli gücü Teorisi", geli mi sanayi ülkeleri arasındaki dı ticaretin nedenini, nitelikli i gücü farklılıklarına ba lamı tir. Bu yaklaşı ma göre, nitelikli i gücü yo un mallar ile sermaye yo un mallar, "türetilmi kaynaklar" adı altında aynı tür mallar olarak kabul edilebilir. Nitelikli i gücü zengini ülkeler, bu faktörü yo un olarak gerektiren malların üretiminde uzmanla arak dı ticarete katılırlar. Bu ba lamda bakıldı nda, Nitelikli gücü Teorisi, temelde Heckscher-Ohlin Teorisi'nin de i tirilmi eklidir ki bu nedenle Neo-Faktör Donanımı Teorisi" de denmektedir.

Posner [19] tarafından ortaya atılan, "Teknolojik Açık Hipotezi" ise, geli mi sanayi ülkeleri arasındaki dı

ticaretin nedenini, yenilikçi firmalar tarafından geli tirilen yeni ürün ve üretim yöntemlerine dayandırmı tir. Bu teoriye göre, yenilikler, patent, fikri mülkiyet hakları gibi yasalarla korundu u için, yeni bir ürün ya da üretim yöntemi bulan geli mi sanayi ülkeleri, bu tür malların ilk ihracatçısı olurlar. Ancak yasaların kalkması, taklit veya serbest ticaret yoluyla malların edinilmesiyle birlikte, eme i veya do al kaynakları görece ucuz olan ülkeler, söz konusu malı çok daha ucuzda üretirler. Böylece yenilikçi ve ilk ihracatçı ülke giderek ithalatçı duruma gelir. Teknolojik Açık Hipotezini geli tirilmi ekli olan, Raymond Vernon [20] tarafından ortaya atılan "Ürün Dönemleri Hipotezi"ne göre, bazı ülkelerin varolan mallarda, bazı ülkelerin ise yeni mallarda uzmanla maya gitmeleri, malın yeni mal durumundan eski mal durumuna geçerken co rafı açıdan yer de i tirmesiyle, ba ka bir deyi le, icatçı ülkeden, taklitçi ülkeye kaymasıyla ilgilidir. Ürünün ya am devreleri ile açıklanan bu süreç, bir yandan yeniliklerin kesintisiz olarak ortaya çıkmasını açıklamakta, di er yandan da uluslararası ticaretin nedenini, nitelikli i gücü ve ara tırma-geli tirme harcamaları tarafından geli tirilen teknolojiye dayandırmaktadır. Bu açıdan bakıldı nda, gerek Teknolojik Açık Hipotezi gerekse Ürün Dönemleri Hipotezi, Heckscher-Ohlin Teorisi'nin, teknolojik geli meleri de içeren yeni bir uygulama biçimi olarak de erlendirilebilir.

Buraya kadar adı geçen dı ticaret teorileri, uluslararası ticaretin nedenini, büyük ölçüde ülkelerin faktör donanımları, teknolojik düzeyleri gibi daha çok arz ko ulları ile açıklamaya çalı mı tir. Oysa, sveçli iktisatçı, Brunstam Linder'in [21] geli tirdi i "Tercihlerde Benzerlik Teorisi", homojen olmayan sanayi ürünleri ticaretini talep ko ullarına ba lamaktadır. Linder'e göre, gelir düzeyleri, zevk ve tercihleri birbirine benzeyen sanayi ülkeleri arasında dı ticaret artacaktır. Kendi iç piyasası için mal üreten sanayi ülkelerinin firmaları, aslında kendi ülkelerine benzer piyasalara da ihracat yapabilme kabiliyetini ta imaktadırlar. Ancak, Linder'in hipotezi, do rudan dı piyasalara yönelik olarak üretilen malların ticaretini açıklamakta yetersiz kalmı tir.

Heckscher-Ohlin Teorisi, ölçek ekonomileri nedeniyle artan getirilerin ya anması halinde, aynı durumdaki ülkeler arasında yine de dı ticaretin olabilece i görü ünü açıklamakta yetersiz kalmı tir. Endüstri içi ticaret açısından ölçek ekonomilerinin önemi Ohlin [12], Grubel ve Lloyd [22] tarafından ortaya konmu tur. Buna göre, uluslararası ticaret sayesinde tüm ülke firmaları için pazar geni lemekte, firmaların ölçek ekonomilerinden yararlanmaları söz konusu olmaktadır.

Ölçek ekonomilerinin yarattı ı maliyet avantajına ek olarak, firmaların ürün farklıla tırmasına gitmesi, artan ürün çe itlili i ve dü en maliyetler sayesinde, tüketicilerin, belirli bir malın farklı ülkelerden de i ik türleri arasında tercih yapabilmesini olanaklı kılmakta,

tüketici refahının artmasına imkan vermektedir. Burada sözü geçen, uluslararası ticarete konu olan, belirli malların farklı türleri olan, teknelci rekabet teorisinin analiz etti i farklıla tırılmı ürünlerdir. Chamberlin [23] ve Robinson [24] tarafından geli tirilen “Tekelci Rekabet Teorisi” ya da “Eksik Rekabet Teorisi”, dı ticaret teorilerinin de temelini olu turmaktadır. Söz konusu teoriler, mal ve faktör piyasalarında tam rekabet ko ullarının geçerli oldu u ve ticarete konu olan malların homojen oldukları varsayımlarına ele tiri getirmi tir. Buna göre, firmalar, bir yandan daha çok artan verimler ko ullarında üretim yaptıkları için di er yandan rekabet avantajını artırmak için ürün farklıla tırmasına gittikleri için teknelci rekabet artları ortaya çıkmaktadır. Uluslararası ticaret ise, ülkelerin, ölçek ekonomilerinden yararlanılacak ekilde, az sayıdaki mal çe idi üzerinde zamanla ması ile yapılmakta; ticarete giren her ülke, kendi geli tirdi i mal türünün ihracatçısı olurken, aslında yakın ikamesi olan di er çe itleri ithal etmektedir.

III. KRUGMAN'IN ULUSLARARASI T CARET TEOR S NE KATKISI

Krugman'ın uluslararası ticaret teorisine yaptı ı temel katkı, günümüzde ülkelerin, benzer teknoloji, üretim maliyeti ve benzer tercihleri olsa bile uluslararası ticaretin yapılabilece i ve serbest ticaretin ülkelere kazançlar sa layaca ı yönündedir. Krugman, ülkeler arasında pek çok ürün için geçerli olan teknelci rekabet piyasaları ve bu piyasalardaki ürün farklıla tırmasının, uluslararası ticaretin devam etmesine imkan verdi ini, serbest uluslararası ticaretin firmalar için pazarları geni letti ini, geni leyen pazarların ise firmaların üretim ölçe ini artırarak maliyetlerinin dü mesine (firmalar için ölçek ekonomilerinin içsel olması) imkan verdi ini belirtmi tir. Bu çerçevede, ürün farklıla tırması ve ölçek ekonomileri etkisi altında, uluslararası ticaretin ülkeler için kazançları devam ettirece ini açıklayarak günümüzün uluslararası ticaret yapısının anla ılmasına önemli katkı yapmı tir.

Krugman'ın modelinin en önemli özelli i, ülkelerin benzer teknoloji, faktör donanımı, maliyet yapıları ve tercihleri olsa bile, hala serbest ticaret yaparak kazanç elde edebilece ini göstermesidir. Bunun temel kayna ı ise, ürün farklıla tırması yapan firmaların, serbest ticaret sonrasında içsel pozitif ölçek ekonomileri ile ortalama maliyetlerini dü ürmeleridir. Aynı zamanda artan ürün çe itlili i ve azalan maliyetler ülkelerin refahını artmasına katkı yapmaktadır.

Krugman, serbest ticaret olmadan da benzer kazançların olu abilece ini belirtmi tir. Buna göre, bir bölgedeki nüfusun di er bölgeye göç etmesi halinde de, tüketim, üretim, maliyet ve ürün çe itlili i açısından avantajlar ortaya çıkmaktadır. Bunun anlamı, pazarın co rafya olarak geni lemesi yerine, aynı co rafyada

pazarın derinle mesidir ki, bu durum, göç hareketlerinin ve ehirlerdeki kümelenmenin sebebini açıklamaktadır.

Krugman'ın [1] makalesi, özellikle teknelci rekabet piyasasının kurgusu açısından Dixit ve Stiglitz [25] modelinin daha basit bir uyarlamasıdır. Krugman, 1979'da [1] geli tirdi i uluslararası ticaret modelini, 1980 yılında, [3] ta ima maliyetlerini ekleyerek ve 1991 yılında [5] ise iktisadi co rafyanın ekillenmesi açıklayarak geni letmi tir.

1979 yılında [1] geli tirdi i ve 1980 yılında [3] ilerletti i modelin temel önermesi u ekildedir: “Ülkeler, benzer teknoloji, faktör donanımı, maliyet yapıları ve tercihlere sahip olsa bile, teknelci rekabet ko ulları altında ürün çe itlendirmesinin yarataca ı fayda artı ı ve içsel ölçek ekonomilerinin yarataca ı maliyet avantajları sayesinde serbest dı ticaretten kazanç sa larlar.”

Modelin temel varsayımları ve özellikleri u ekildedir:

- ki ülke
- Tek bir mal üretimi
- Tek girdi (emek) kullanımı
- Firmalar için içsel pozitif ekonomiler sözkonusudur. Üretim kapasitesi arttıkça ortalama maliyetler azalmaktadır. Firmaların maliyet fonksiyonu do rusaldır.
- Teknelci rekabet piyasası sözkonusudur. Piyasaya giri ı çıktı serbest ve uzun dönemde normal üstü kar yoktur.
- Firmalar sıfır maliyetlerle ürün farklıla tırması yapmaktadır.
- Her firma kendi farklıla tırdı ı ürün üzerinde belirli derecede tekel gücüne sahiptir. Ancak piyasaya serbest giri ı olması tekel karlarını sıfırlar.
- Ülkelerin teknoloji yapıları ve tercihleri özde olup büyüklükleri farklı olabilir.
- Ülkeler arasında endüstri-içi ticaret sözkonusudur.
- Tüketiciler çok sayıda olup, fayda fonksiyonları ürün çe itlili ine göre artmaktadır.

Krugman (1979)'ın makalesinde, tüketicilerin fayda fonksiyonu [1]:

$$v' > 0, v'' < 0$$

c_i ($i=1..n$) her bir farklı malı ürünü

$$U_x = \sum_i v(c_i)$$

göstermektedir. Modelde farklı malı ürün sayısı (n) kadardır ve (n) oldukça büyüktür.

Bir üreticinin karı karıya kaldığı talep esnekliği:

$$\varepsilon_i = -\frac{v'(c_i)}{v''(c_i)c_i} \quad \text{ve} \quad \frac{\partial \varepsilon_i}{\partial c_i} < 0 \quad \text{eklinindedir.}$$

Ürün farklılığı söz konusu olduğu için tüketiciler daha fazla çeşitli ürün tüketmeyi tercih edeceklerdir.

Diğer yandan, Krugman (1980) makalesinde tüketici fayda fonksiyonunu ekilde tanımlamıştır [3]:

$$U_x = \sum_i c_i^\theta$$

$$0 < \theta < 1$$

θ , ürünler arası ikame parametresidir. Ürünler arasında ikame esnekliği ise ekildedir:

$$\sigma = \frac{1}{1 - \theta},$$

$$\{0 < \theta < 1\} \Leftrightarrow \{1 < \sigma < \infty\}$$

$$\sigma \equiv \frac{1}{1-\theta} > 0 \quad \text{ve} \quad \left[\theta = \frac{\sigma-1}{\sigma} \right]$$

Talep esnekliğinin bu ekilde sabit tutulması, tüketicinin ürünler ve firmalar arasında kayıtsız kaldığı anlamına gelmektedir.

Üretim için maliyet yapısı ekildedir:

$$l_i = \alpha + \beta x_i$$

$$i = 1, \dots, n$$

$$\beta > 0$$

α : Sabit Maliyet

x : Çıktı Miktarı

l : Emek Miktarı

Ortalama sabit maliyet, çıktı miktarına bağılı olarak azalmaktadır ($w l/x$). Marjinal maliyet ise sabittir.

Her bir malın üretim miktarı, bireysel tüketimlerin toplamına eşittir. Eğer tüketicileri, çalıan iş gücü olarak kabul edersek, çıktı miktarı, temsili bireyin tüketim miktarının iş gücü miktarıyla çarpımına eşit olur.

$$x_i = L c_i, \quad i = 1, \dots, n$$

Tam istihdam koşulu durumunda, toplam iş gücü düzeyi, üretimde kullanılan emek miktarına eşittir:

$$L = \sum_{i=1}^n (\alpha + \beta x_i)$$

Firmalar, karlarını maksimize etmek isterler, ne var ki, piyasaya giriş serbestisinin olması, normal üstü karların sıfırlanmasına yol açar. Firmaların ürün farklılığı maliyetlerinin olmaması durumunda her firma, rakibinden farklı bir ürün geliştirecektir. Bu durumda bir firmanın ürününün fiyatının, diğer firmanın ürününün talebi üzerindeki etkisi ihmal edilebilir düzeyde olacaktır.

Tüketiciler cephesine baktığımızda, bir tüketici faydasını bu kısıtlar altında maksimize eder:

$$U_x = \sum_i c_i^\theta$$

$$0 < \theta < 1$$

Maksimizasyon için birinci derece koşul:

$$\theta c_i^{\theta-1} = \lambda p_i$$

p_i : i . Malın Fiyatı

λ : Gelirin Marjinal Maliyeti

Tüm tüketicilerin benzer olduğu durumda, tek bir firmanın üreteceği mal için karı karıya kalacağı talep fonksiyonu ekildedir:

$$p_i = \theta \lambda^{-1} (x_i / L)^{\theta-1},$$

$$x_i = L c_i \quad \text{ve} \quad c_i = x_i / L$$

Çok sayıda mal üretileceği için, herhangi bir firmanın fiyatlama kararının, gelirin marjinal faydası üzerindeki etkisi ihmal edilebilir düzeydedir. Bu durumda her bir firma, $1/(1-\theta)$ esnekliğine sahip talep fonksiyonuna sahiptir. Bu durumda kar maksimizasyonu sağlayan fiyat düzeyi:

$$p_i = \theta^{-1} \beta w$$

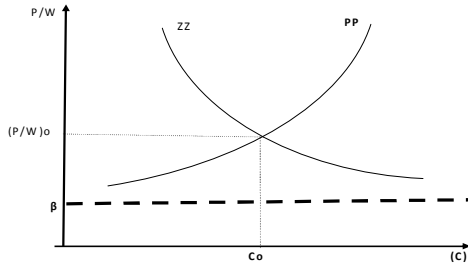
$$w : \text{ücret düzeyi,}$$

θ , β ve w tüm firmalar için aynı olup, fiyatlar tüm mallar için aynıdır ($p=p_i$). Fiyat düzeyi (p), fayda ve maliyet fonksiyonları üzerine yapılan özel varsayımlar altında, çıktı miktarından bağımsızdır. i . mal için firmanın kar fonksiyonu:

$$\pi_i = p_i x_i - (\alpha + \beta x_i) w$$

Firmanın kar maksimizasyonu, marjinal maliyet ve marjinal gelire bağlıdır. Ancak marjinal gelir talep esnekli inden etkilenmektedir. Talep esnekli i ise çıktı miktarına bağlı olarak değişmektedir. Normal üstü kar oldu u sürece, gelirin marjinal faydası yükselece i için, yeni firmalar piyasaya girer, bu durum normal üstü kar ortadan kalkana kadar devam eder. Firma başına çıktı miktarı, normal üstü karın sıfır oldu u durumda belirlenir.

θ , β ve w tüm firmalar için aynı olup, çıktı düzeyi tüm mallar için aynıdır, ($x=x_i$). Temsili firmanın fiyat ve çıktı düzeyi, fayda ve maliyet fonksiyonlarından hareketle belirlenebilir. P/w ve tüketim (c) arasında iki iliki (PP ve ZZ) söz konusudur. Ekil.1'de denge düzeyini temsil eden PP ve ZZ eğrileri verilmiştir.

ekil.1. Temsili Firmanın Kar Maksimizasyonu Dengesi

Kaynak: Krugman, P. (1979). Increasing Returns, Monopolistic Competition and International Trade. Journal of International Economics, 9(4), 474 [1].

P/w ve tüketim (c) arasındaki ilikiyi gösteren, PP eğrisi, $p_i = \frac{\epsilon}{(\epsilon-1)} \beta w$ ko uluna bağlı olarak, c ve p/w arasındaki ilikiyi göstermektedir. P , her durumda, marjinal maliyet eğrisinin üzerindedir, c 'deki artışla beraber artış gösterir. Çünkü, talep esnekli i, c 'yle birlikte düşmektedir. PP eğrisi, ürün çeşitliliği (c_i) arttıkça, firma başına satışın düşmesi sebebiyle, firmanın birim maliyetlerini artırır, bu da p/w 'yi artırır. Esneklikle bağlantılı olarak denklemin yeniden yazarsak,

$$\frac{p}{w} = \frac{\epsilon}{(\epsilon-1)} \beta$$

ekline dönüşür. Burada

ϵ firmanın karla ilgili talep esnekli ini göstermektedir. Krugman [1] makalesinde firmanın çıktı düzeyi arttıkça

esnekli in azaldığını varsaymıştır. P/w ve tüketim (c) arasındaki iliki (ZZ), sıfır kar düzeyi koşulundan elde edilebilir:

$$0 = p x - (\alpha + \beta x) w \quad \text{buradan hareketle,}$$

$$\frac{p}{w} = \beta + \frac{\alpha}{x} = \beta + \frac{\alpha}{L c} \quad \text{denklemine ulaşılır.}$$

$p/w = \beta$ çizgisinin üzerindeki rektangular hiperbol ZZ eğrisini temsil etmektedir. ZZ eğrisi, rekabet arttıkça talep cephesinde p/w azaldığı, tüketimin (c) arttığı durumu gösterir. Bu durumda firma dengesi ZZ ve PP eğrilerinin kesiştiği noktada olur. Diğer bir ifadeyle, Firmanın fiyat (ortalama gelir) ve ortalama maliyeti birbirine eşitlendiği noktada firma dengesi olur. ZZ ve PP eğrilerinin kesişim noktası, bir mal için bireysel tüketim düzeyini ve her bir malın fiyatını belirler. Temsili firmanın denge çıktı düzeyi (tüm firmalar için aynıdır) :

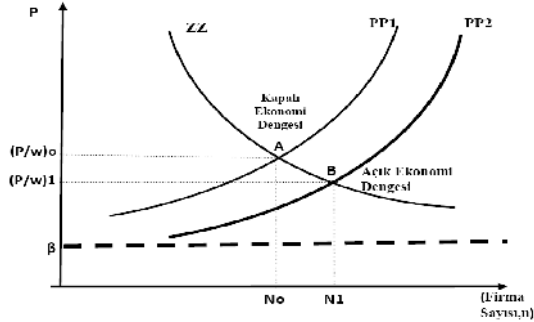
$$x_i = \alpha / (p/w - \beta) = \alpha \theta / \beta (1 - \theta)$$

Tam istihdam koşullarında üretilecek ürün sayısı miktarı: $n = \frac{L}{\alpha + \beta x} = \frac{L(1 - \theta)}{\alpha}$

Taımacılık maliyetlerinin olmadığı, ülkelerin aynı teknoloji ve tercihlere sahip oldukları, tek bir üretim faktörünün söz konusu olduğu, dolayısıyla ülkeler arasında farklı faktör yoğunluklarının olmadığı bir durumda, serbest ticaretin her iki ülkeye de kazanç sağlaması mümkün müdür? Bu tartışmalar altında karlı firmaların üstünlüklere dayalı ticaret teorilerine göre serbest ticaret olmasını gerektirecek bir durum söz konusu değildir. Ancak Krugman'a göre, bu koşullarda da ülkeler arasında kazançların oluşabileceği serbest ticaret mümkündür. Çünkü, birincisi, serbest ticaretle iki ülkenin, daha büyük bir tek pazara dönüşmesiyle, ülkelerin kapalı olmaları durumunda üreteceği çeşitlilikten daha fazla çeşitli ürün ortaya çıkacak ve bu durumda iki ülkedeki tüketicilerin refahı artacaktır. İkincisi, ülkelerin serbest ticaretle, kendi firmalarına daha büyük bir pazar sunma imkanları ortaya çıkacaktır. Daha büyük pazar, daha yüksek kapasitede üretim yapmaya imkan verecektir; bu ise ortalama maliyetleri düşürecektir. Bu durumda benzer yapıda ülkeler arasında serbest ticaret, hem ürün çeşitliliği hem de maliyet avantajı yaratarak ülkelerin refahını artırabilecektir.

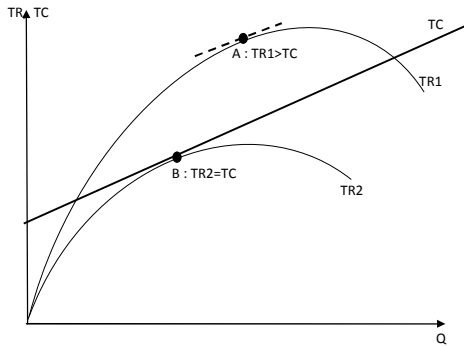
Ekil.2'de ülkelere arasında serbest ticarete bağlantılı olarak, pazarların genişlemesi sonucunda, firmaların üretim ölçeklerini artırarak birim maliyetlerini düşürmelerini göstermektedir (PP1'den PP2'YE geçiş). Diğer yandan firmalar arası rekabet sonucu, malların satış fiyatları düşerek (ZZ eğrisinde A'dan B'ye) tüketim miktarları artacaktır. Tüketicilerin, çeşitlenen mallar,

dü en fiyatlar açısından refahları artarken, firmaların ise, geni leyen pazarlar üzerinden maliyet avantajı ve yeni pazar imkanlarına kavu maları nedeniyle karları artacaktır. Ancak ekil.3'te görülebilece i gibi, serbest ticaretle ortaya çıkan firmalara arasındaki rekabet, a ırı karları (A noktası, $TR > TC$), normal kara (B noktası, $TR = TC$), dönü türecektir.

ekil.2. Fiyat (P/W) ve Tüketim (C) li kişi ve Firma Dengesi

Kaynak: Krugman, P. (1979). *Increasing Returns, Monopolistic Competition and International Trade*. *Journal of International Economics*, 9(4), 469-479 baz alınarak ekilendirilmi tir [1].

ekil.3. Serbest Ticaretin Maliyetler Hasılatlar ve Karlar Üzerine Etkisi

Kaynak: Krugman, P. (1979). *Increasing Returns, Monopolistic Competition and International Trade*. *Journal of International Economics*, Vol. 9 Issue 4, pp.469-479, s.473

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- [1] Krugman, P. (1979). Increasing Returns, Monopolistic Competition and International Trade. *Journal of International Economics*, 9(4), 469-479.
- [2] Krugman, P. (1979). A Model of Balance-of-Payment Crises. *Journal of Money, Credit and Banking*, 11(3), 311-325.

- [3] Krugman, P. (1980). Scale Economies, Product Differentiation, and the Pattern of Trade. *American Economic Review*, 70(5), 950-959.
- [4] Krugman, P. (1981). Intra-industry Specialization and the Gains from Trade. *Journal of Political Economy*, 89(5), 959-973.
- [5] Krugman, P. (1991). Increasing Returns and Economic Geography. *Journal of Political Economy*, 99(3), 483-499.
- [6] Smith A. (1776). *The Wealth of Nations*. New York: The Modern Library.
- [7] Ricardo D. (1821). *On the Principles of Political Economy and Taxation*. 3rd Ed. London: John Murray.
- [8] Mill J.S. (1909). *Principles of Political Economy, with some of their Applications to Social Philosophy*. London: Longmans, Green and Co.
- [9] Marshall A. (2003). *Money, Credit and Commerce*. New York: Prometheus Boks.
- [10] Haberler, G. (1933). *The Theory of International Trade*. London: George Allen and Unwin.
- [11] Heckscher, E.E. (1919). The Effect of Foreign Trade on the Distribution of Income. *Economisk Tidskrift*. Reprinted in Heckscher, E.E & Ohlin, B. (1991). *Heckscher-Ohlin Trade Theory*. (Translated, Edited and Introduced by Flam, H. & Flanders, H.J.). Cambridge, Mass.: The MIT Press.
- [12] Ohlin, B. (1933). *Interregional and International Trade*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- [13] Stolper, W.F. & Samuelson, M.A. (1941). Protection and Real Wages. *Review of Economic Studies*, 9(1), 58-73.
- [14] Rybczynski, T. (1955). Factor Endowments and Relative Commodity Prices. *Economica*, New Series, 22(88), 336-341.
- [15] Leontief, W. (1953). Domestic Production and Foreign Trade: The American Capital Position Re-examined. *Economia Internazionale*, 97(4), 332-349
- [16] Keesing, D.B. (1965). Labor Skills and International Trade: Evaluating Many Trade Flows with a Single Measuring Device. *Review of Economics and Statistic*, 47(3), 287-294.
- [17] Keesing, D.B. (1966). Labor Skills and Comparative Advantage. *American Economic Review*, 56(1/2), 249-258.
- [18] Kenen, P.B. (1965). Nature, Capital and Trade. *Journal of Political Economy*, 73(5), 437-460.
- [19] Posner, M.V. (1961). International Trade and Technical Change. (Ed.: Lamberton, D.M.). *Economics of Innovation and Knowledge*. London: Penguin Modern Economics.

- [20] Vernon, R. (1966). International Investment and International Trade in the Product Cycle. *Quarterly Journal of Economics*, 80(2), 190-207.
- [21] Linder, S.B. (1961). *An Essay on Trade and Transformation*. New York, John Wiley.
- [22] Grubel, H. & Lloyd, P. (1975). *Intra-industry Trade*. London: McMillan.
- [23] Chamberlin, E.H. (1933). *The Theory Of Monopolistic Competition*. Cambridge: Harvard University Pres.
- [24] Robinson, J. (1933). *The Economics of Imperfect Competition*. London: MacMillan.
- [25] Dixit, A. & Stiglitz, J. (1977). Monopolistic Competition and Optimum Product Diversity. *American Economic Review*, 67(3), 297-308.
- [26] Prize Committee of the Royal Swedish Academy of Sciences. *Trade and Geography – Economies of Scale, Differentiated Products and Transport Costs*. Scientific background on the Sveriges Riksbank Prize in Economic Sciences in Memory of Alfred Nobel 2008. (http://nobelprize.org/nobel_prizes/economics/laureates/2008/ecoadv08.pdf). [01.01.2009].

Esra YÜKSEL

(eyuksel@marmara.edu.tr)

She is an assistant professor in the Department of Economic Development and International Economics at the Marmara University. She received Ph.D. in Development Economics at the Marmara University. Her research areas are development economics, poverty, human poverty, civil society, non-governmental organizations, good governance.

Ercan SARIDO AN

(ercan-saridogan@marmara.edu.tr)

He is a lecturer in the Department of Economics at Marmara University. He received Ph.D. in Economics at Marmara University. His research areas are micro and macro economic theory, technological innovation and global competitiveness, business cycles, financial crises.